

Uvodnik

U drugoj polovini godine nastavlja se blago poboljšanje stanja u privredi Srbije – privredna aktivnost raste, dok se fiskalni i spoljni deficiti smanjuju. Inflacija je i dalje niska, a verovatno su ostvarena i određena poboljšanja na tržištu rada. U 2016. godini očekujemo rast privredne aktivnosti od oko 2%, inflaciju od oko 2%, dok će fiskalni i spoljni deficiti ostati približno na ovogodišnjem nivou. Reforme preduzeća i državne uprave kasne, što može nepovoljno da utiče na fiskalnu konsolidaciju u budućnosti, ali i na privredni razvoj.

Fiskalni deficit je u toku 2015. godine smanjen za skoro 3% BDP, što je nesporno značajan uspeh ekonomske politike. Međutim, i nakon smanjenja fiskalni deficit iznosi oko 4% BDP, a Srbija se i dalje nalazi među zemljama sa najvišim fiskalnim deficitom u Evropi. Fiskalni deficit od 4% BDP je dugoročno neodrživ, zbog čega je neophodno da se u relativno kratkom roku obori na nivo koji dovodi do zaustavljanja rasta javnog duga prema BDP (oko 3% BDP), a potom i da se u srednjem roku smanji na nivo koje će obezbediti znatnije smanjenje javnog duga prema BDP (oko 1% BDP).

Za 2016. godinu je planirano da fiskalni deficit ostane na približno istom nivou kao i ove godine, dok je znatnije smanjenje planirano za 2017. godinu. Međutim, ovakva dinamika smanjenja fiskalnog deficita je nekredibilna jer se teže mere odlažu za dalju budućnost, a osim toga 2017. godina je poslednja godina aranžmana sa MMF, a moguće je da će to biti i predizborna godina. Ukoliko se izbori budu održali u 2018. godini postoji visoka verovatnoća da se plate i penzije povećaju u 2017. godini, zbog čega bi izostalo planirano smanjenje deficita u toj godini. Stoga postoji rizik da fiskalni deficit u nekoliko narednih godina ostane na visokom nivou od preko 3% BDP, što bi imalo za posledicu dalji rast javnog duga u odnosu na BDP. Da bi se u 2016. godini, ostvario manji deficit od planiranih 4% BDP, bilo bi dobro da Vlada i ministarstva pripreme programe ušteda, kao i mere za povećanje naplate poreza. Ove uštede bi predstavljale neku vrstu rezerve kojom bi se finansirali eventualni vanredni rashodi po osnovu finansiranja dugova državnih preduzeća.

Privreda Srbije je tokom 2015. godine izašla iz recesije, ostvarujući rast od oko 0,8% što se može oceniti kao so-

lidan rezultat s obzirom na to da je u ovoj godini, usled fiskalne konsolidacije, domaća tražnja smanjena za oko 2% BDP. Prognoziramo da će u narednoj godini rast privrede Srbije iznositi oko 2%, što će omogućiti da se konačno dostigne pretkrizni nivo iz 2008. godine. Procenjuje se da će glavni pokretači rasta u narednoj godini, slično kao i u ovoj, biti rast investicija i izvoza.

Na rast privredne aktivnosti u 2016. godini uticaće povećanje proizvodnih kapaciteta po osnovu investicije koje su realizovane u ovoj godini. Napredak u makroekonomskoj stabilizaciji i reformama (zakon o radu, građevinske dozvole, inspeksijske službe, ...), koji su uticali su na rast investicija i BDP u ovoj godini, predstavljaju dobar orijentir u kom pravcu treba da ide ekonomska politika Srbije u narednim godina. Rast kreditne aktivnosti banaka koji je počeo sredinom godine, kao i pad realnih kamatnih stopa, mogli bi da pruže dodatni podsticaj za rast privrede Srbije, pod uslovom da se nastave u narednoj godini. Očekujemo da će se u 2016. godine nastaviti i rast izvoza, čemu će doprineti ovogodišnje investicije, kao i umeren rast evropskih privreda. Povoljan uticaj na izvoz, a time i na rast privrede mogla bi da pruži i umerena realna deprecijacija dinara. Konačno, vraćanje poljoprivredne proizvodnje na nivo višegodišnjeg proseka generisao bi rast privredne aktivnosti od 0,7 procentnih poena BDP.

Međunarodne okolnosti pružaju umerene podsticaje za rast privrede Srbije – dok na jednoj strani postoji obilje jeftinog kapitala koji povoljno utiče na rast stranih direktnih investicija i kreditne aktivnosti u Srbiji, na drugoj strani je relativno spor oporavak evropskih privreda.

Rast privrede Srbije od oko 2% u narednoj godini i dalje će biti sporiji od očekivanog rasta u ostalim zemljama Centralne i Istočne Evrope, ali i znatno sporiji od rasta koji bi omogućio postepeno sustizanje razvijenih zemalja. Stoga se postavlja pitanje šta je neophodno da Srbija uradi kao bi povećala prosečnu stopu rasta na najmanje 4% godišnje? U kratkom roku najsnažniji podsticaj za rast moguće je generisati iz daljeg učvršćenja makroekonomske stabilnosti i povećanja javnih investicija. Učvršćenje makroekonomske stabilnosti može se ostvariti držanjem inflacije na niskom nivou, malom varijabilnošću inflacije i kursa, kao i smanjenjem fiskalnog deficita. Po-

većanje javnih investicija za 1-2% BDP bi preko tražnje kratkoročno uticalo na ubrzanje rasta privrede, dok bi infrastruktura koja bi se izgradila javnim investicijama dugoročno povećala stopu rasta privrede.

Ipak, za rast privreda ključan je rast privatnih investicija, koje osim makroekonomske stabilnosti i dobre infrastrukture zahtevaju, dobro uređene institucije i snažan finansijski sektor. Prema, različitim istraživanjima Srbija se po kvalitetu institucija nalazi na samom dnu evropskih zemalja, a prema nekim pokazateljima i na svetskom dnu. Zaštita vlasničkih prava je slaba, nezavisnost sudstva niska, korupcija visoka, dok je privreda opterećena komplikovanim, nejasnim i nepotrebnim propisima, Mada su ocene Svetskog ekonomskog foruma u slučaju Srbije verovatno pristrasne na dole, ipak je izvesno da u Srbiji institucije loše funkcionišu. Slabe institucije odvrćaju ljude od ulaganja u obrazovanje, inovacije i preduzetničke aktivnosti kojima se ostvaruju radna mesta i stvara dodatna vrednost. Loše institucije usmeravaju ljude ka bogaćenju kroz korupcione poslove kojima se preraspodeljuju postojeći dohotak i bogatstvo, ali se ne povećava zaposlenost ni društveno bogatstvo. Slabe institucije podstiču ljude za ulazak i sivu ekonomiju, čime se narušava ravnopravnost uslova privređivanja, dok se privrednici koji uredno plaćaju porez opterećuju visokim poreskim stopama.

Bez unapređenja rada insitucija nije moguć dugoročno održiv privredni i društveni napredak Srbije. Da bi se ostvario napredak u funkcionisanju institucija neophodno je da se za važne oblasti (pravosuđe, katastar, poreska uprava, statistika, ostale segmente administracije), usvoje godišnji planovi reformi, kao i da se definiše odgovornost za njihovo sprovođenje. Osim sektorskih planova neophodno je da se sprovedu opšte reforme kojima bi se zaustavilo neregularno zapošljavanje (partijsko i dr), uključujući i zapošljavanje ljudi sa sumnjivim diplomama. Umesto dosadašnje prakse državni sektor treba sistematski da privlači najbolje studente sa najboljih fakulteta. Takođe, neophodno je da se redefiniše politika napredovanje kako bi se preokrenula višedece-nijska negativna selekcija u javnom sektoru. Sistematska neselektivna borba protiv korupcije, takođe je presudna za privredni napredak. Tek kada se onemogućiti bogaćenje kroz korupciju, privrednici će se okrenuti usvajanju tehnoloških i tržišnih inovacija, a birokrate unapređenju stručnosti i posvećenom radu.

U drugoj polovini 2015. godine raste kreditiranje privrede od strane banaka, ali za sada nije moguće oceniti da li se radi o dugoročnijem trendu ili o privremenom oporavku koji je posledica kreditne ekspanzije na od strane ECB. Sa obzirom na to da rast kreditne aktivnosti nije podstaknut subvencijama, kao i da je praćen padom kamatnih stopa, smanjenjem procenta loših kredita i oporavkom privrede moguće je da se ipak radi o dugoročnijem trendu.

Dobar obrazovni sistem je jedan od presudnih faktora za privredni rast, koji direktno utiče na produktivnost kao i sposobnost za kreiranje i usvajane inovacija. U Srbiji postoji obrazovni sistem koji se karakteriše relativno širokom obuhvatnošću mlade generacije, ali je po istraživanjima koji potiču iz različitih izvora kvalitet obrazovanja na svim nivoima nizak, dok su obrazovni profili koje stvara obrazovni sistem slabo usklađeni sa potrebama tržišta. Takođe, Srbija se nalazi na jednom od poslednjih mesta u svetu po broju patenata u odnosu na broj stanovnika ili po sposobnosti da zadrži talente u zemlji. Reforme obrazovanja su brojne i raznovrsne i zavise od nivoa obrazovanja, ali su neke od njih zajedničke za sve nivoe. Jedna od takvih reformi se odnosi na postepeno uvođenje merenja rezultata svih obrazovnih institucije, i uslovljavanje, bar jednim delom iznosa finansijskih sredstva koje obrazovne institucije dobijaju od države, kvalitetom obrazovanja i naučnoistraživačkog rada. Druga, važna reforma odnosi se na koncentraciju skromnih sredstava kojima raspolaže država za finansiranje obrazovanja, a to podrazumeva racionalizaciju mreže obrazovnih ustanova uz zadržavanje dostupnosti obrazovanja. U slučaju univerzitetskog obrazovanja država kao regulator treba da pooštri kriterijume za akreditaciju, kako bi se sprečilo rasipanje društvenih resursa u cilju produkovanja nekvalitetnih diploma.

Da bi reforme obrazovanja dovele do povećanja društvenog blagostanja neophodno je da javni i privatni sektor koriste i nagrađuje znanja i veštine koje su stečene u obrazovnom procesu. Uslov za to je da se stvori institucionalni ambijent u kome će uslov za ostvarivanje profita u privatnom sektoru biti usvajanje i kreiranje tehničkih, finansijskih i tržišnih inovacija, a ne privilegovano dobijanje poslova preko političkih veza. Slično, i u javnom sektoru uslov za zapošljavanje i napredovanje bi trebalo da budu sposobnost i stručnost, a ne partijske i druge neregularne veze.

